

Els tres fills de Noè i la història de la civilització mediterrània

La tradició referent a Noè i fills il·lumina amb claror esclatant la història de la civilització mediterrània. Cal llevar-ne, però, el que els hebreus hi van afegir per odi. La interpretació que en fan és estranya a la mateixa tradició, això salta a la vista, ja que imputen a Cam una falta i en fan recaure la maledicció damunt un dels seus fills, anomenat Canaan. Els hebreus es vanaven d'haver totalment exterminat gran nombre de ciutats i pobles de la terra de Canaan quan els menava Josuè. Qui vol ofegar el seu gos l'acusa de ràbia. I qui l'ha ofegat, encara més. Del testimoni de l'homicida contra la víctima, no en fem pas cabal.

Jafet és el progenitor dels pobles nòmades, entre els quals reconeixem els anomenats indoeuropeus. Sem és el progenitor dels semites: hebreus, àrabs, assiris i d'altres; avui hom hi afegeix els fenicis, per raons lingüístiques que no són pas prova suficient; i fins i tot hi ha qui, sense escrúpols amb els morts, que ho han de suportar tot, modela el passat segons les seves mires presents i assimila fenicis i hebreus. Els textos bíblics no fan pas al·lusió a cap mena d'afinitat entre aquests dos pobles, al contrari: en el Gènesi veiem que els fenicis provenen de Cam. És el cas dels filisteus, que avui són vistos com a cretencs i, per consegüent, com a pelasgs; com és el cas de la població de Mesopotàmia anterior a la invasió semítica, és a dir, els sumeris, pel que sembla, dels quals els babilonis van prendre més tard la civilització; com és el cas dels hittites; i, en resum, el d'Egipte. Tota la civilització mediterrània que precedeix immediatament els temps històrics surt de Cam. La llista que acabo de fer és la de tots els pobles civilitzadors.

La Bíblia diu "L'Etern va veure que el producte dels pensaments del cor de l'home era solament i constantment dolent... i se'n va doldre." Però hi havia Noè. "Noè va ser un home just, irreprotxable entre els seus contemporanis; es va conduir segons la voluntat de Déu." Abans d'ell, només havien estat justos, des del començament de la humanitat, Abel i Henoc.

Noè va salvar el gènere humà de la destrucció. Una tradició grega atribuïa aquest benefici a Prometeu. Deucalió, el Noè de la mitologia grega, és fill de Prometeu. Un mateix mot grec designa l'arca de Deucalió i, en Plutarc, el cofre on va ser tancat el cos d'Osiris. La litúrgia cristiana compara l'arca de Noè i la Creu.

Noè va ser el primer que, com Dionisos, va plantar la vinya. "Va beure del seu vi i s'embriagà, i es va despullar al mig de la tenda." El vi es troba també, amb el pa, a les mans de Melquisedec, aquest rei de justícia i de pau, sacerdot del Déu suprem, a qui Abraham es va sotmetre pagant-li el delme i del qual va rebre la benedicció; del qual es diu en un salm "L'Etern digué al meu senyor "Seu a la meva dreta... Ets sacerdot per l'eternitat per ordre de Melquisedec"; del qual sant Pau diu "Rei de la pau, sense pare, sense mare, sense genealogia, sense origen per als seus dies, sense terme a la seva vida, assimilat als Fills de Déu, essent sacerdot sense interrupció."

Contràriament, als sacerdots d'Israel el vi els era prohibit, en el servei de Déu. Mentre que Crist, de començament a final, entre els seus, va beure vi. Es comparava al cep de la vinya, residència simbòlica de Dionisos als ulls dels grecs. El seu primer acte va ser la transformació de l'aigua en vi; el darrer, la transformació del vi en sang de Déu.

Noè, embriagat de vi, s'estava nu a la tenda. Nu com Adam i Eva abans de la falta. El crim de desobediència els féu avergonyir-se del cos, però encara més de l'ànima. Tots nosaltres, que hi prenem part, en el seu crim, també prenem part en la seva vergonya i tenim gran cura de dur sempre, posat damunt les nostres ànimes, el vestit dels pensaments carnals i socials; si ens el traguéssim un moment

ens moriríem de vergonya. Un dia, però, bé caldrà que el perdem, aquest vestit, si hem de fer cas de Plató, que diu que tots som jutjats, i que els jutges, morts i nus, contempen amb l'ànima les mateixes ànimes, totes mortes i nues. Només uns pocs éssers perfectes són morts i nus aquí baix, mentre viuen. Entre ells, sant Francesc d'Assís, que tenia sempre el pensament clavat en la nuditat i la pobresa de Crist crucificat, i sant Joan de la Creu, que no desitjà altra cosa al món fora de la nuesa d'esperit. Però si suportaven d'anar despullats és perquè estaven embriagats de vi; embriagats del vi que raja cada dia a l'altar. Aquest vi és l'únic remei a la vergonya que s'apoderà d'Adam i Eva.

"Cam va veure la nuesa del pare i sortí a anunciar-la als seus dos germans." Però aquests no la volgueren pas veure. Van agafar un abrigall i, avançant de recules, van tapar el pare.

Egipte i Fenícia són filles de Cam. Heròdot, confirmat per moltes tradicions i testimonis, veia en Egipte l'origen de la religió i en els fenicis els agents de transmissió. Els hel·lens van rebre tot el seu pensament religiós dels pelasgs, que ho havien rebut gairebé tot d'Egipte per mitjà dels fenicis. Una pàgina esplèndida d'Ezequiel confirma també Heròdot, car Tir hi és comparada al querubí que guarda l'arbre de la vida a l'Edèn, i Egipte hi és comparat al mateix arbre de la vida-aquest arbre de la vida a què Crist assimilava el reialme dels cels i que va tenir com a fruit el mateix cos de Crist clavat en creu.

"Entona una elegia pel rei de Tir. Li diràs "Eres el segell de la perfecció... Eres a l'Edèn, el jardí de Déu... Eres el querubí d'elecció que protegeix... Circulaves enmig de les pedres de foc. Vas ser irreprotxable en la conducta des que vas ser creat fins que la perversitat es trobés dins teu..."

"Digues al Faraó: "...¿A què ets comparable?... Hi havia un cedre de belles branques... El seu cim travessava els núvols. Les aigües l'havien fet créixer. En les seves branques hi niaven tots els ocells del cel i sota els seus branquillons parien totes les bèsties dels camps. S'estaven a la seva ombra totes les grans nacions. Era bell, en la seva grandària, per la llargària de les arrels, ja que la seva arrel es banyava en els rius... Cap arbre del jardí de Déu no l'igualava en bellesa... Tots els arbres de l'Edèn que eren al jardí de Déu li tenien enveja... L'he repudiat. L'han tallat, els estrangers, els pobles més violents, l'han deixat tirat per terra... Damunt la seva ruïna hi habitaven tots els ocells del cel... He fet portar dol; a causa d'ell he tapat la deu profunda... Per ell he entenebrit el Líban."

¡Ah, si les grans nacions tan sols es trobessin encara a l'ombra d'aquest arbre! Mai més després d'Egipte no s'han trobat enlloc expressions d'una dolçor tan commovedora per la justícia i la misericòrdia sobrenatural envers els homes. Una inscripció de fa quatre mil anys posa en boca de Déu aquestes paraules: "He creat els quatre vents perquè tothom pugui respirar com el seu germà; les grans aigües perquè el pobre se'n pugui servir com el seu senyor; he creat tothom semblant al seu germà. I he prohibit que facin iniquitat, però els seus cors han desfet el que la meua paraula havia prescrit." La mort feia de tot home, ric o miserable, un Déu per l'eternitat, un Osiris justificat, si podia dir a Osiris "Senyor de la veritat, et porto la veritat. He destruït el mal per tu." Per a això calia que pogués dir "Mai no he posat el meu nom davant de tot per als honors. No he exigit de ningú que fes per mi cap temps suplementari de feina. No he fet castigar cap esclau per l'amo. No he fet morir ningú. No he deixat que ningú passés fam. No he fet por a ningú. No he fet plorar ningú. No he aixecat la veu a ningú. No m'he fet el sord davant paraules justes i veres."

La compassió sobrenatural pels homes no pot ser més que una participació en la compassió de Déu, que és la Passió. Heròdot va veure el lloc sagrat on, prop d'una bassa rodona de pedra, plena d'aigua, se celebrava cada any la festa anomenada misteri representant l'espectacle de la Passió de Déu. Els egipcis sabien que només en l'Anyell sacrificat és donat a l'home de veure Déu. Fa uns vint mil anys, si hem de fer cas d'Heròdot, un ésser humà, per bé que sant i potser diví, que anomena

Heracles, potser el mateix Nimrod, nét de Cam, va voler veure Déu cara a cara i li ho va suplicar. Déu no volia, però no va poder resistir la pregària i va matar i escorxar un moltó, va fer servir el cap de màscara, es va vestir amb la pell i així es va mostrar. En recordança d'això, una sola vegada cada any, a Tebes, mataven un moltó i vestien l'estàtua de Zeus amb les seves despulles mentre el poble en feia el dol; després el moltó era enterrat en una sepultura sagrada.

La coneixença i l'amor d'una segona persona divina, altra que el Déu creador i totpoderós i alhora idèntica a ell, saviesa i amor alhora, ordenadora de tot l'univers, educadora dels homes, unint en ella per l'encarnació la natura humana a la natura divina, mediadora, sofrent, redemptora de les ànimes; heus ací el que les nacions van trobar a l'ombra de l'arbre meravellós de la nació filla de Cam. Si és aquí el vi que embriagava Noè quan Cam el va veure embriagat i nu, bé la podia haver perduda, la vergonya, que és la part dels fills d'Adam.

Els hel·lens, fills de Jafet, que havia refusat de veure la nuesa de Noè, van arribar ignorants a la terra sagrada de Grècia. Això és manifest gràcies a Heròdot i a prou d'altres testimonis. Però els primers d'entre ells d'arribar-hi, els aqueus, el van beure àvidament, l'ensenyament que se'ls oferia.

El déu altre que el Déu suprem i alhora idèntic a ell és en ells dissimulat sota un gran nombre de noms, els quals no ens el velarien pas si no ens encegués el prejudici; car gran quantitat de relacions, d'al·lusions, d'indicacions sovint molt clares, mostren l'equivalència de tots aquests noms entre ells i amb el d'Osiris. Alguns d'aquests noms són Dionisos, Prometeu, Amor, Afrodita celest, Hades, Core, Persèfona, Minos, Hermes, Apol·lo, Àrtemis, Ànima del món. Un altre nom que tingué una meravellosa fortuna és Logos, Verb o més aviat Relació, Mediació.

Els grecs van tenir coneixement, també, sens dubte rebut igualment d'Egipte, ja que era l'única deu que tenien, d'una tercera persona de la Trinitat, relació entre les altres dues. Apareix sobretot en Plató, i ja en Heràclit; l'himne a Zeus de l'estoic Cleant, inspirat en Heràclit, ens posa la Trinitat davant els ulls:

*...Així és la virtut del servidor que tens sota les teves mans invencibles.
La cosa de doble tall, la cosa de foc, l'etern vivent, el llamp...
Per ella dirigeixes dreturerament l'universal Logos a través de tota cosa...
Ell, engendrat tan gran, rei suprem de l'univers.*

També sota diversos noms, tots equivalents a Isis, els grecs van conèixer un ésser femení, maternal, verge, sempre intacte, no idèntic a Déu i això no obstant diví, una Mare dels homes i les coses, una Mare del Mediator. Plató en parla clarament, però com en veu baixa, amb tendresa i espant, en el *Timeu*.

Altres pobles sortits de Jafet o de Sem van rebre tardanament, per bé que àvidament, l'ensenyament que oferien els fills de Cam. És el cas dels celtes. Es van sotmetre a la doctrina dels druides, certament anterior a la seva arribada a la Gàl·lia, ja que aquesta arribada va ser tardana i una tradició grega indicava els druides de la Gàl·lia com un dels orígens de la filosofia grega. El druidisme degué ser, doncs, la religió dels íbers. El poc que sabem d'aquesta doctrina els acosta a Pitàgores. Els babilonis van absorbir la civilització de Mesopotàmia. Els assiris, aquest poble salvatge, sens dubte hi van restar gairebé sords. Els romans van ser completament sords i cecs a tot el que fos espiritual, fins al dia que van ser més o menys humanitzats pel baptisme cristià. Sembla també que les tribus germàniques no van rebre cap noció de sobrenatural més que amb el baptisme cristià. Però de segur que cal fer-hi una

excepció amb els gotos, aquest poble de justos, sens dubte tan traci com germànic, i emparentat amb els getes, aquests nòmades follament enamorats de la immortalitat i de l'altre món.

A la revelació sobrenatural, Israel hi oposà el refús, car no li feia cap falta, el Déu que parla a l'ànima en el secret, sinó el Déu present a la col·lectivitat nacional i protector en la guerra. Volia el poder i la prosperitat. Malgrat els contactes freqüents i prolongats amb Egipte, els hebreus van restar impermeables a la fe en Osiris, en la immortalitat, en la salvació, en la identificació de l'ànima amb Déu per la caritat. Aquest refús féu possible la mort de Crist. Després d'aquesta mort, es prolongà en la dispersió i el sofriment sens fi.

Tanmateix, Israel va rebre, per moments, clarors que van permetre al cristianisme de néixer a Jerusalem. Job era mesopotami, no pas jueu, però les seves meravelloses paraules són a la Bíblia; i hi evoca el Mediador en aquesta funció suprema d'àrbitre entre Déu i l'home que Hesíode atribueix a Prometeu. Daniel, el primer hebreu en el temps la història del qual no és embrutada per cap atrocitat, fou iniciat a l'exili en la saviesa caldea i fou amic dels reis medes i perses. Els perses, diu Heròdot, bandejaven tota representació humana de la divinitat, però adoraven, al costat de Zeus, l'Afrodita celest sota el nom de Mitra. Sens dubte és ella qui apareix a la Bíblia sota el nom de Saviesa. També durant l'exili la noció del just sofrent, vinguda de Grècia, d'Egipte o d'alguna altra banda, es va infiltrar a Israel. Més tard l'hellenisme va submergir un moment Palestina. Gràcies a tot això, Crist va poder tenir deixebles. Però, ¡que en va necessitar, de temps, de paciència i prudència, per a formar-los! Mentre que, en canvi, l'eunuc de la reina d'Etiòpia, el país que apareix a la *Iliada* com la terra d'elecció dels déus, on segons Heròdot la mitologia grega situava el refugi on fou amagat i preservat Dionisos infant, aquest eunuc no en va necessitar cap, de preparació. Tan bon punt va haver sentit la relació de la vida i la mort de Crist, va rebre el baptisme.

Aleshores l'Imperi romà era verament idòlatra. L'idol era l'Estat. Adoraven l'emperador. Havent-se de subordinar totes les formes de vida religiosa a aquesta, cap d'elles no podia elevar-se per damunt de la idolatria. Van massacrar absolutament tots els druides de la Gàl·lia. Van matar i empresonar els enfebrorits de Dionisos acusant-los d'excessos, motiu ben poc versemblant tenint en compte la quantitat d'excessos públicament tolerats. Perseguien els pitagòrics, els estoics, els filòsofs. El que restà era veraderament baixa idolatria, i així els prejudicis d'Israel transmesos als primers cristians es trobaren verificats per coincidència. Els misteris grecs feia temps que s'havien envilit, i els importats d'Orient tenien aproximadament tanta autenticitat com avui les creences dels teòsofs.

Així és com va poder acreditar-se la noció falsa de paganisme. Poc ens n'adonem, nosaltres, que si els hebreus de la bona època ressuscitessin entre nosaltres la seva primera idea fóra massacrar-nos a tots, infants de bressol inclosos, i arrasar les nostres ciutats per crim d'idolatria. Titllarien el Crist de Baal i la Mare de Déu d'Astarté.

Els seus prejudicis, infiltrats en la mateixa substància del cristianisme, van desarrelar Europa, la van separar del seu passat mil·lenari, van pujar un envà estanc, infranquejable, entre la vida religiosa i la profana, essent com era, aquesta, heretada sencera de l'època anomenada pagana. L'Europa així desarrelada encara es va desarrelar més, després, en separar-se en gran mesura de la tradició cristiana mateixa sense poder reprendre cap lligam espiritual amb l'Antiguitat. Un xic més tard se n'ha anat a tots els altres continents del globus terraquí a desarrelar-los al seu torn per les armes, els diners, la tècnica, la propaganda religiosa. Potser es pot ben bé afirmar, ara, que el globus terraquí, tot sencer, és desarrelat i vidu del seu passat. I això, perquè el cristianisme naixent no va saber separar-se d'una tradició que tanmateix havia dut a l'assassinat de Crist. I, amb tot, no és pas contra la idolatria que Crist havia llançat el foc de la seva indignació, sinó contra els fariseus, artesans i adeptes de la

restauració religiosa i nacional jueva, enemics de l'esperit hel·lènic. "Heu amagat la clau del coneixement." ¿Ens n'hem adonat mai, de l'abast d'aquesta acusació?

El cristianisme, havent fet la desclosa a Judea sota la dominació romana, porta en ell alhora l'esperit dels tres fills de Noè. Així, s'han pogut veure guerres entre cristians en què l'esperit de Cam era d'un costat i el de Jafet de l'altre. Es el cas de la guerra dels albigesos. No és pas casual que a Tolosa s'hi trobin escultures romàniques d'estil egipci. Però si l'esperit dels fills que van refusar la seva part d'embriaguesa i nuditat ha pogut trobar-se entre els cristians, ¿en quina mesura no s'arriba a trobar encara més en aquells qui rebutgen el cristianisme i reprenen obertament l'abrigall de Sem i de Jafet!

Tots els qui hi tenen una part, gran o petita, directa o indirecta, conscient o implícita, però autèntica, amb el vi de Noè i de Melquisedec, en la sang de Crist, tots aquests són germans d'Egipte i de Tir, fills adoptius de Cam. Però avui els fills de Jafet i els de Sem fan molt més de soroll. Els uns, poderosos, els altres, perseguits, separats per un odi atroç, són germans i s'assemblen molt. S'assemblen pel refús de la nuesa, per la necessitat de vestit, fet de carn i sobretot d'escalfor col·lectiva, que protegeix de la claror el mal que cadascun porta a dins. Aquest vestit fa que Déu es torni inofensiu, permet indiferentment de negar-lo o d'afirmar-lo, d'invocar-lo sota noms falsos o vers; permet d'anomenar-lo pel seu nom sense por que l'ànima sigui transformada pel poder sobrenatural d'aquest nom.

La història dels tres germans, el més jove dels quals, com en tots els contes, rep l'aventura meravellosa, ¿arriba també a abastar lluny de les vores de la Mediterrània? Es fa difícil d'endevinar. Podem solament pensar que la tradició hindú, tan extraordinàriament semblant en el centre mateix de la seva inspiració al pensament grec, no és pas versemblantment d'origen indoeuropeu; si no, els hel·lens l'haurien posseïda en arribar a Grècia i no haurien hagut d'aprendre-ho tot. D'altra banda, segons Nonnos, en la tradició dionisiaca s'hi tracta dues vegades de l'Índia. Zagreus hauria estat educat prop d'un riu indi anomenat Hidasp, i Dionisos hauria anat a fer una expedició a l'Índia. Diguem de passada que, en el curs d'aquest viatge, hauria trobat un rei impiu, el qual s'hauria llançat amb l'exèrcit damunt seu quan anava desarmat, al sud del Carmel, i l'hauria forçat a refugiar-se a la mar Roja. La *Iliada* també en parla, d'aquest incident, però no el situa. ¿Es tracta d'Israel? Sigui com sigui, el parentiu de Dionisos amb Vixnú és evident, i Dionisos també s'anomena Bacus. No en podem dir res més, de l'Índia. Com probablement no podem dir res de la resta d'Asia, ni d'Oceania, ni d'Amèrica, ni de l'Àfrica negra.

Però per a la conca mediterrània la llegenda dels tres germans és la clau de la història. Cam va rebre realment una maledicció, la qual comparteix amb totes les coses, tots els éssers, que un excés de bellesa i puresa destina a la desgràcia. S'hi han succeït moltes invasions, en el curs dels segles. Sempre els invasors provenien dels fills voluntàriament cecs. Cada vegada que un poble invasor se sotmetia a l'esperit del lloc, que és el de Cam, i en bevia la inspiració, hi ha hagut civilització. Cada vegada que preferia la seva ignorància orgullosa, hi ha hagut barbàrie i tot de tenebres pitjors que la mort s'hi han estès per segles.

Tant de bo l'esperit de Cam pugui tornar a florir aviat a la vora d'aquestes ones.

Addenda

Encara n'hi ha una altra, de prova que Noè va rebre una revelació. I és que en la Bíblia es diu que Déu féu un pacte amb la humanitat en la persona de Noè, pacte de què l'arc de sant Martí en fou el signe. Un pacte de Déu amb l'home només pot ser una revelació.

Aquesta revelació té relació amb la noció de sacrifici. Fou respirant l'olor del sacrifici de Noè que Déu va decidir que mai més no pensaria a destruir la humanitat. Aquest sacrifici fou redemptor. Podríem gairebé creure que és el pressentiment del sacrifici de Crist.

Els cristians, la missa, l'anomenen sacrifici, i repeteix cada dia la Passió. El *Bhagavat-Gita*, anterior a l'era cristiana, també fa dir a Déu encarnat "El sacrifici és la meva presència en aquest cos." El lligam entre la idea de sacrifici i la d'encarnació és, doncs, probablement molt antiga.

La guerra de Troia fou un dels exemples més tràgics de l'odi dels dos germans contra Cam. Fou un atemptat de Jafet contra Cam. Del costat dels troians només s'hi troben pobles procedents de Cam; de l'altre costat no n'hi ha cap.

N'hi ha aparentment una excepció, però, que n'és una confirmació. Són els cretencs. Creta fou una de les perles de la civilització nascuda de Cam. A la *Ilíada* hi veiem els cretencs del costat dels aqueus.

Però Heròdot ens fa saber que eren falsos cretencs. Eren hel.lens que poblaven l'illa de feia poc, la qual havien trobat gairebé deserta. Tanmateix, a la tornada, Minos, irritat amb ells per la seva participació en aquesta guerra, els va castigar amb una pesta. Al segle V la Pítia de Delfos va prohibir als cretencs d'afegir-se als grecs en les guerres mèdiques.

Aquesta guerra de Troia era ben bé l'empresa de destrucció de tota una civilització. L'empresa va reeixir.

Homer sempre anomena Troia "la santa Ilion". Aquesta guerra fou el pecat original dels grecs, el seu remordiment. Per aquest remordiment els botxins van merèixer d'heretar en part la inspiració de les seves víctimes.

Però també és veritat que, tret dels doris, els grecs eren una barreja d'hel.lens i de pelasgs, barreja en què els hel.lens eren l'element invasor però els pelasgs de fet dominaven en nombre. Els pelasgs provenen de Cam. Els hel.lens ho van aprendre tot d'ells. Especialment els atenesos, essent com eren gairebé pelasgs purs.

Si admetem, segons una de les dues hipòtesis en què es divideixen els erudits, que els hebreus van sortir d'Egipte al segle XIII, el moment de la sortida és molt proper al de la guerra de Troia tal com és citada per Heròdot.

Llavors una suposició ben senzilla ens ve a l'esperit. I és que el moment en què Moisès va jutjar, amb inspiració divina o sense, que els hebreus ja havien prou errat pel desert i podien entrar a Palestina devia ser justament aquell en què el país s'havia buidat de guerrers a causa de la guerra de Troia, essent que els troians havien demanat ajuda a pobles fins i tot força llunys. Els hebreus, menats per Josuè, van poder massacrar, sense esforç ni necessitat de gaires miracles, tot de poblacions indefenses. Però un dia els guerrers partits cap a Troia van tornar. Llavors les conquestes es van aturar. Fins arribem a veure, al començament del Llibre dels Jutges, com els hebreus han avançat menys que en el Llibre de Josuè; i els hi veiem barallant-se amb poblacions que sota Josuè deien haver exterminat totalment.

Així, ara s'entén, que la guerra de Troia no hagi deixat cap senyal a la Bíblia, així com que la conquesta de Palestina pels hebreus no n'hagi deixat tampoc cap en les tradicions gregues.

Tanmateix, però, l'absolut silenci d'Heròdot sobre Israel és molt enigmàtic. Aquest poble devia ser vist en aquesta època com a sacríleg, com una cosa de què no es podia parlar. I podem ben creure'n-ho, si és que era el designat amb el nom de Licurgos, el rei que es llançà en armes damunt Dionisos desarmat. Però després de la tornada de l'exili i de la reconstrucció del Temple, segurament devia haver-hi un canvi.

Nota del traductor:

1.- Aquest text, Simone Weil l'escrigué, a Marsella, l'abril del 1942.